

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi: İlk Öğretmenler ve İlk Türkçe Dersi Öğretim Programı

Turkish Teaching for Bilingual Turkish Children: The First Teachings and The First Turkish Course Teaching Program

Ülker ŞEN*

Öz: 1961'de Almanya'ya geçici statü ile giden işçilerin kalıcı statüye geçmesi ile ortaya beklenmedik birçok sorun çıkmıştır. Sorunların temelinde ise işçilerin sadece ücret karşılığı çalışan bir üretim aracı olarak görülmesidir. İşçilerin insani yönleri hesaba katılmamıştır. İşçilerin de insan olduğu, doğası gereği barınma, ait olma, iletişim kurma, öğrenme ihtiyaçlarının olduğu düşünülmemiştir. Göç eden, göçmen kabul eden ve göç veren ülke için güzel, heyecan verici, kârlı başlayan işçi göçü bir süre sonra üç taraf için de rahatsız edici, kaygı verici, incitici bir hâl almaya başlamıştır. Bu göç üçgeni içinde en fazla etkilenen hiç şüphesiz göçmen çocukları ve onların ana dili eğitimleri idi. Göç vitrin değiştirdiğinde Türkiye ne gibi önlemler almış, uygulamalar yapmıştır? Türkiye işçi göçünde yaşanan bu kırılma noktasından sonra (1965-1975) nasıl bir ana dili öğretim politikası uygulamıştır? İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretmek için ilk ne zaman, nasıl, ne kadar öğretmen görevlendirilmiştir? İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretmek için ilk ne zaman bir program oluşturulmuş ve içeriği nasıldır? Çalışmada bu sorulara cevaplar aranmıştır. Çalışma betimsel nitelik taşımaktadır. Çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Çalışma kapsamında ulaşılan verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türkiye'nin o dönemde iki dilli Türk çocuklarının ana dili eğitimlerine önem verdiği, bu politikaya bağlı olarak ilk kitlesel göçün 4. yılında öğretmen görevlendirmesi yapmış olduğu, Türkçe dersi öğretim programını hazırladığı görülmüştür. Çalışmada elde edilen bir diğer önemli sonuçlar da şöyledir: İlk öğretmen görevlendirilmesi 1965'te Almanya'ya 17 öğretmenle yapılmıştır ve ilk Türkçe dersi öğretim programı 1969'da oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İki dillilik, Türkçe öğretimi, ana dili, Türkçe öğretmeni, Türkçe dersi öğretim programı.

Abstract: Several unexpected problems arose when temporary workers gained permanent status in addition to the fact of rising labor migration (in 1961). Workers were seen only as production tools working in return for fee and this fact constituted the foundation of the problems. Humanitarian aspects of the workers have not been taken into consideration. The workers are also human beings and naturally they have needs such as sheltering, belonging, establishing communication and learning and these facts were not taken into account. Labor migration was quite good, exciting and profitable event for migrating countries, emigrant countries and countries that accept migration. However, it turned into an irritating, worrisome and offending circumstance for all these three parties. Children of migrants, and their native language education have been affected most within this migration triangle. What kind of precautions and sanctions were taken by Turkey after migration changed its dimension? What kind of a native language teaching policy was adopted by Turkey after this crash (1965-1975) that was observed in labor migration? When, how and how many teachers were appointed first in order to teach Turkish to the bilingual Turkish children? When was the last time when a curriculum was created in order to teach bilingual Turkish children Turkish and what does it contain? Answers were searched for these questions in the study. The study has a descriptive quality. The data of the study were obtained through document review. Descriptive analysis has been used in the analysis of the data. As a result of the study, it has been revealed that Turkey attached importance to native language education of the bilingual Turkish children in that period, appointed teachers at the fourth year of mass migration based on this policy and prepared a Turkish course teaching program. Another important results obtained in the study is as follows: The first teacher appointment was made in Germany in 1965 with 17 teachers and the first Turkish course teaching program was composed in 1969.

Keywords: Bilingualism, Turkish teaching, mother tongue, teacher, Turkish course teaching program

* Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara-Türkiye, e-posta: ulker_sen@hotmail.com

Giriş

Türkler, yurt dışına serbestçe çıkma ve yurda serbestçe geri dönme özgürlüğünü ancak 1961 Anayasası¹ ile elde edebilmiştir (Unat, 2006; Erder, 2007). Anayasanın tanıdığı hak ile birlikte yurt dışındaki Türk sayısı da artmaya başlamıştır. 1961 öncesinde ise yine yurt dışına Türk göçü olmuş fakat bu göçler yasal olmayan yollarla gerçekleşmiştir. 1961 yılında Almanya ile yapılan İşgücü Anlaşması da yurt dışındaki Türk sayısının artmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Almanya ile birlikte sırasıyla Avusturya (1964), Belçika (1964), Hollanda (1964), Fransa (1965), İsveç (1967) ve Avustralya (1967) ile imzalanan işgücü anlaşmalarıyla yurt dışındaki Türk varlığı giderek artan bir seyir takip etmiştir. Yurt dışına işçi göndermek, o zaman için, ülkenin içinde bulunduğu işsizlik sorununa çare olarak görülüyordu. Bu durum Birinci Beş Yıllık Kalkın Planı²'nda açıkça ifade edilmiştir. Plan'da Türkiye'de açık işsizlik olduğu ifade edildikten sonra açık işsizliğin çözümü için sıralanan maddeler arasında 4. maddede yurt dışına işçi göndermenin gerekliliği ifade edilmiştir: *“İstihdam politikasının bir başka yönü de işgücü fazlasının işgücü kıtlığı çeken Batı Avrupa ülkelerine ihracidir. Ancak, Türkiye işgücü fazlalığı olan, fakat niteliği yüksek işgücü konusunda kıtlık çeken bir ülkedir. İşgücü ihracının niteliği yüksek işgücü halinde olması bu kıtlığı arttırabilir, bu sakıncanın önlenmesi için tedbirlerin alınması şarttır* (Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1962: 456).” Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan da anlaşılacağı üzere yurt dışına gönderilecek işçilerin vasıfsız olması, işsizliğin giderilmesi planlanmış ve bunlara bağlı olarak yurda döviz girişinin olması, ekonominin canlanması, vasıfsız olarak giden işçilerin yurt dışında edindikleri tecrübe ile yurda geri dönüş yapması, edindikleri tecrübeleri iş sahalarında paylaşmaları beklenmiştir. İşçi göçünün yapıldığı ülkelerde ise vasıfsız işçilerle işgücü açığının kapatılması, ekonomin ve sanayinin canlanması, geçici bir süre için aldıkları işçilerin işleri bitince gönderilmesi planlanmıştır. İşçi olarak giden Türklerin planları da iş sahibi olmak, para biriktirerek toprak, traktör, otomobil satın almaktı.

¹ Madde 18- Herkes, seyahat ve dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir (1961 Anayasası).

² Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 16 Ekim 1962 tarihli ve 77 sayılı Uzun Vadeli Planın Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması hakkındaki Kanun hükümlerine uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Karma Komisyonu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde görüşülüp 21 Kasım 1962 tarihinde onaylanmış ve 3 Aralık 1962 tarihli ve 11272 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

HÜRRİYET 26 ŞUBAT 1961

Fotoğraf 1: Yurt Dışına Giden İlk İşçiler Haberi (Kaynak: İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 401)

Başlangıçta üç taraf (işçi talep eden ülke, işçi gönderen ülke, işçi olarak gidenler) için de yararlı görünen işçi göçü, geçici olmaktan çıkıp kalıcı hâle döndüğünde üç tarafın sorunu olmuştur. Ekonomik sorunlara çare olarak düşünülen işçi göçünün beşeri yönü hesaba katılmamış, işçilerin insan olduğu, bir aileye sahip olduğu ve bazı sosyal ihtiyaçlarının ve haklarının olduğu unutulmuştur. Hesaba katılmayan sorunların içinde yurt dışındaki işçi çocuklarının eğitimi ilk sıralarda yer almaktadır. 1950'lerden 1961 (resmî kitlesel ilk işçi göçünün başlangıcı) yılına kadar olan dönem içinde yasadışı yollarla ve Anayasa'nın tanıdığı hakla yurt dışında azımsanmayacak bir Türk nüfusu oluşmuştu (Örneğin 1961 yılında Federal Almanya'da 6700 (Unat, 2006) Türk kökenli bulunmaktaydı). 1961 yılında başlayan işçi göçü ile yurt dışındaki Türk nüfusu ve dolayısıyla eğitim çağındaki Türk çocuklarının sayısı da artış göstermiştir (1964 yılı sonunda İş ve İşçi Bulma Kurumu ile yurt dışına giden işçilerin sayısı altmış sekiz bini geçmişti). Yukarıda ifade edildiği gibi ülkeler işçi göçünün beşeri yönünü hesaba katmadıkları için iki dilli Türk çocuklarının nasıl bir eğitim alması gerektiği, bu eğitimi kimlerin vermesi gerektiği, eğitimlerin verilmesinden hangi ülke kurumlarının (Türkiye mi, ilgili ülke mi) sorumlu olacağı gibi soruların yanıtlarını da hazırlamamıştı. Örneğin, çoğu Avrupa ülkesinde okul çağı çocukları için ilköğretim zorunlu iken bu zorunluluk göçmen çocukları için aranmamıştır. Okula başlayan göçmen çocuklarının iki dilli oldukları gerçeği görmezden gelinmiş, yerli öğrencilerle aynı sınıflarda aynı koşullarda eğitime tabi tutulmuşlardır. Toplum diline hâkim olamayan Türk çocukları bu durumda başarı gösterememiş, öğretmen ve yerli öğrencilerle uyum sağlayamamışlardır. İyi niyetli bir yaklaşım olarak bazı ülkelerde başarısız göçmen çocuklarına öğretmenlerin fazla zaman ayırması diğer yerli öğrencilere yeteri kadar zaman ayırmaması da başka bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (bu

durumun tam tersi olan durumlar da yaşanmıştır) (Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları, 1973).

Bu çalışma, yurt dışına işçi göçünün 1965-1975 yıllarındaki beklenmedik kabuk değişimi döneminde iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminin durumunu tespit etmek ve Türkiye'nin iki dilli Türk çocuklarına yönelik uyguladığı ana dili öğretim politikasını belirleyebilmek genel amacıyla hazırlanmıştır. 1961'de geçici olarak yurt dışına gittikleri düşünülen Türk işçilerinin 1963'te dönmesi beklenirken giden işçiler dönmediği gibi bir yandan da işçi gönderimi devam etmiştir. 1964 yılına gelindiğinde bazı sorunlarla baş başa kalmış yüz bine yakın (1961 yılından önce yurt dışına gidenlerle birlikte) Türk nüfusu bulunmaktaydı. Bu kritik dönemde;

1. İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretmek üzere ilk öğretmen görevlendirmesi ne zaman, nasıl, hangi usul ve esaslara göre yapılmıştır? Görevlendirilen öğretmenler Türkçe öğretimini nerede, nasıl yapmıştır?

2. İki dilli Türk çocukları için ilk Türkçe dersi öğretim programı ne zaman hazırlanmıştır? Program nasıl bir içeriğe sahiptir?

Yapılan bu çalışmayla yukarıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır.

Yöntem

Çalışma betimsel nitelik taşımaktadır. Çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187). Hemen her araştırma için vazgeçilmez olan bu veri toplama tekniği özellikle tarihi nitelik taşıyan geçmişe dönük olayların incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde sıklıkla kullanılır. Çünkü belge yoksa tarih de yoktur (Madge, 1965: 75). Bu çalışmada da iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminin tarihi sürecini, Türkiye'nin iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimine ilişkin politikasını ortaya koyabilmek için tarihi belgelerin değerlendirilmesine gidilmiştir. Veriler Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri taranarak elde edilmiştir. Arşiv taraması ile elde edilen yurt dışında görevlendirilen öğretmenler ve iki dilli Türk çocukları için hazırlanan Türkçe dersi öğretim programı ile ilgili kanun, yönetmelik, rapor gibi basılı dokümanların veri kaynağını oluşturmaktadır. Veri kaynaklarının resmi belge niteliği taşıması verilerin güvenilirliğini sağlamaktadır. Çalışma kapsamında ulaşılan verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analize uygun olarak veriler, daha önceden belirlenen araştırma soruları doğrultusunda düzenlenerek doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerine dayalı olarak yurt dışında görevlendirilen öğretmenler ve iki dilli Türk çocukları için hazırlanan Türkçe dersi öğretim programı ile ilgili kanun, yönetmelik, rapor gibi basılı dokümanların taranması yolu ile elde edilen verilere yer verilmiştir.

İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretmek Üzere Görevlendirilen İlk Öğretmenler

Türkiye, göçmen Türk çocuklarının eğitimi ile önceden hesaplanamayan bazı sorunlar ortaya çıktığında sanılanın aksine çözümler bulmaya çalışmıştır. Bunun bir yansıması da Türk işçi çocuklarına Türkçeyi öğretmek ve Türk kültürü ile olan bağlarını devam ettirmek üzere Türkiye'den öğretmenler görevlendirmek olmuştur. Bu uygulama ilk olarak 1965'te Almanya'ya 17 öğretmenin görevlendirilmesi ile başlamıştır. Öğretmenler 4489³ sayılı kanunun hükümleri

³ Yabancı Memlekete Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun. Kanun No: 4489, Kabul Tarihi: 13/9/1943.

Madde 1 — Umumi veya mülhak bütçe ile idare edilen dairelere ve vilâyet hususi idareleri teşkilâtına mensup memurlardan:

a) Yabancı bir memlekette; ilgili vekillik muvafakati ve İcra Vekilleri Heyetinin tasvibiyle vazife alanlara;

b) Mesleğine ait tahsilini bitirmiş ve ilgili hizmetlerde en az iki yıl başarı ile çalışmış olanlardan bilgi, görgü ve ihtisaslarını arttırmak üzere yabancı memlekete yollanmaları ilgili vekilliklerce uygun görüleceklerine;

uyarınca iki yıl izinli olarak kabul edilmiştir. Öğretmenler iki ülke arasındaki anlaşmaya göre okulların kültür sınıflarındaki dersleri vermekle yükümlü tutulmuşlardır (Vatandaş sorunları, 54). Almanya'dan sonra Avrupa'da Türk işçilerinin çalıştıkları büyük merkezlerde işçi çocuklarının öğrenimlerini sağlamak amacıyla 24 öğretmen görevlendirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının 2.6.1966 tarih ve 203.1/03811 sayılı yazısı üzerine, 4489 sayılı Kanunun birinci maddesinin (a) bendine göre, Bakanlar kurulunca 22.6.1966 tarihinde kararlaştırılmıştır. 1966'da yurt dışına görevlendirilen öğretmenlerin listesi aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. 1966 Yılında Yurt Dışında Görevlendirilen Öğretmenlerin Listesi

Sıra No:	Adı ve Soyadı	Görevli bulunduğu il
1-	Ali Kamal Koçana	Manisa
2-	Ruhay Özger	İzmir
3-	Burhan Ergün	Eolu
4-	H.Basri Lütfullahoğlu	Sivas
5-	Tayyip Özveren	Isparta
6-	Rasim Çubuklu	Çanakkale
7-	Hasan Söyler	Edinne
8-	Ali Şantaş	Burdur
9-	Lütfi Engin	Bilecik
10-	Mehmet Kaynarca	Aydın
11-	İsmail Bulan	Nevşehir
12-	Ahmet Küçük	Denizli
13-	Şerafettin Atmaca	İzmir
14-	Mehmet Söyler	Konya
15-	Cevdet Arslan	Kocaeli
16-	Mehmet Eskitaşçioğlu	Van
17-	Şeref Erdem	Elâzığ
18-	Mustafa Özyayla	Çanakkale
19-	Abdullah Erçetin	Kırklareli
20-	Selâhattin Kale	Gaziantep
21-	Aziz Günaydın	Trabzon
22-	Hasan Sarper	Balıkösir
23-	Zülküf İlwe	Bingöl
24-	Merdali Aydın	Ağrı

Kaynak: B.C.A. 080.18.01.02.197.44.12

Öğretmenler, 4489 Sayılı Kanun hükmünce ve 22.6.1966 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'nca iki yıllık bir dönem için görevlendirilmiştir. İki yıllık sürenin bitiminde görevini başarı ile gerçekleştiren ve görevinin uzatılmasını isteyen 20 öğretmenin görev süresi 2 yıl daha uzatılmıştır.

Tablo 2. 1966 Yılında Yurt Dışına Görevlendirilen Öğretmenlerden Görev Süresi Uzatılanlar ve Görev Yerleri

Aylıkları ödenmek veya kesilmek suretile beş yıla kadar izin verilebilir. (a) fıkrası gereğince verilecek izinlerin müddetleri icabında İcra Vekilleri Heyeti kararla uzatılabilir.

Adı ve Soyadı	Görev Yeri
1- Şerafettin Atmaca	Frankfurt
2- Merdali Aydın	Stuttgart
3- İsmail Bulan	München
4- Ramiz Çubuklu	Hannover
5- Abdullah Erçetin	Hansu
6- Burhan Ergün	Bonn
7- Ömer Lütfü Engin	Köln
8- Mehmet Eski Taşçioğlu	Wuppertal
9- Aziz Günaydın	Duisburg
10- Mehmet Kaynarca	Esslingen
11- Ali Kemal Kocana	Frankfurt
12- Tayyip Özveren	Eremen
13- Ruhaf Özger	Dinslaken
14- Mustafa Özyayla	M. Gladbach
15- Mehmet Söyler	München
16- Hasan Barpel	Offenbach
17- Ali Şentaş	Stuttgart
18- Şeref Erdem	Brüksel
19- Hasan Basri Lüfullahoğlu	Brüksel
20- Cevdet Aslan	Brüksel

Kaynak: B.C.A. 080.10. 01.02. 227.81.14

1966 yılında görevlendirilen bu öğretmenleri 1969 yılında görevlendirilen 30 ilkokul öğretmeni takip etmiştir. Bu 30 öğretmen Almanya ve Belçika'daki Türk işçilerinin çocuklarına Türkçe, Türkçe Türk Kültürü ve Din Dersi okutmak üzere görevlendirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının 19.9.1969 tarih ve 203.6/9738 sayılı yazısı üzerine, 4489 sayılı Kanunun birinci maddesinin (a) bendine göre, Bakanlar Kurulunca 3.10.1969 tarihinde kararlaştırılmıştır. 1969'da yurt dışına görevlendirilen öğretmenlerin listesi aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. 1969 Yılında Almanya ve Belçika'daki Türk İşçilerinin Çocuklarına Türkçe, Türkçe Türk Kültürü ve Din Dersi Okutmak Üzere Görevlendirilen Öğretmenler ve Görev Yerleri

Sıra No	Adı ve Soyadı	Türkiye'deki görev yeri	Belçika'daki görev yeri
1-	Hasan Söyler	Edirne Usunköprü Gazi Mahmut İlkokulu	Monokladbach
2-	Selahattin Kale	Gaziantep Merkez Şehit Nâsil İlkokulu	Berlin
3-	Sükrü İnce	Bingöl Kağı İlçesi İlköğretim Müdürü	Kolonya
4-	Şükriye Ercan	Aydın Nasilli Merkez Turan İlkokulu Müdürü	Kolonya
5-	Ayhan Bilgin	Bursa Merkez Cemangazi İlkokulu Müdürü	Offenbach
6-	Turgut Ayhan	İzmir Merkez Barbaros Hayrettin Okulu Müdürü	Duisberg
7-	Şen Sakallı	Hakkari Yatalı Bölge Okulu Müdürü	Stuttgart
8-	Suna Gırliftin	Hatay Merkez Fevzi Çakmak İlkokulu Müdürü	Hannover
9-	Nihat Uğur	İçel Anamur İlköğretim Müdürü	Bremen
10-	İlhan Baykal	Sakarya Geyve İlköğretim Müdürü	Hannover
11-	Tarık Onel	Kocaeli Tütüncü İlkokulu Müdürü	Kolonya
12-	Cavit Arbak	Kars Sarıkamış Kazım Karabekir İlkokulu Müdürü	Dinslaken
13-	Fatma Güner Saçgin	Gaziantep Merkez Fatih Sultan Mehmet İlkokulu Öğretmeni	Münich
14-	Turgut Çağlar	Sivas Yıldızeli İlköğretim Müdürü	Kolonya
15-	Süleyman Yıldırım	Burdur Gülhisar İlköğretim Müdürü	Frankfurt
16-	Mustafa Kalkan	Çanakkale Gelibolu Gazi Süleyman Paşa Okulu Öğretmeni	Nürnberg
17-	Süleyman Akancı	Bilecik Pazaryeri İlköğretim Müdürü	Stuttgart
18-	Yusuf Ovacak	Çankırı Karşınlu İlköğretim Müdürü	Münich
19-	Ali Kiraz	Hugla Köyceğiz Bonkese Köyü İlkokulu Müdürü	Waterloef (Belçika)
20-	Celâlettin Ağarbağ	Artvin Taşkiran İlkokulu Müdürü	Gelsenkirchen
21-	İsmet Avcı	Konya Çınra Şehit Koçak İlkokulu Müdürü	Charlerof (Belçika)
22-	Mehmet Erol	Kütahya Merkez Kurtuluş İlkokulu Müdürü	Gladbeck
23-	Hüseyin İlbasmış	Yozgat Sarıkaya Namık Kemal İlkokulu Müdürü	Aschen
24-	Türkan Boyazan	Diyarbakır Merkez Namık Kemal İlkokulu Müdürü	Frankfurt
25-	Tahsin Güner	Balıkesir Merkez Uçpanar Köyü İlkokulu Müdürü	Hannau-Main
26-	Kadir Baycan	Tekirdağ Çorlu Gazi İlkokulu Müdürü	Essen-Altendorf
27-	Menduh Öngör	Ankara Merkez Flamen İlkokulu Müdürü	Campire (Belçika)
28-	Emin Kasarcı	Ankara Halide Edip Adıvar İlkokulu Müdürü	Esslingen-Neckar
29-	Nezih Yalın	Van Merkez İrfan Baştuğ İlkokulu Müdürü	Brüksel (Belçika)
30-	Aktuğ Kastroğlu	Manisa Salihli 9 Eylül İlkokulu Öğretmeni	Liege (Belçika)

Kaynak: B.C.A. 080.10.01.02.240.69.2

Türkiye, iki dilli Türk çocuklarının eğitiminde öğretmen görevlendirmesi yapamadığı ülkelerde işçi olarak o ülkede bulunan öğretmenlerden yararlanma yoluna gitmiştir. Bu

öğretmenler mahalli idarelerle iş birliği içinde olmuş, maaşları yine mahalli makamlarca karşılanmıştır.

1960/70 döneminde göçmen işçi çocuklarının çoğu ilkokul çağına olduğu için Türkçe, Türk kültürü öğretimi yapmak üzere görevlendirilen öğretmenler, ilkokul öğretmenleri arasından seçilmiştir. 1965-1969 yıllarında yurt dışına görevlendirilen öğretmenlerin listesinde bu durum açıkça görülmektedir.

İlk dönem öğretmenlerin görevlendirmesi 4489 Sayılı Kanuna göre "ilgili vekilliğin muvafakati ve İcra Vekilleri Heyetinin tasvibiyle vazife alanlar ve mesleğine ait tahsilini bitirmiş ve ilgili hizmetlerde en az iki yıl başarı ile çalışmış olanlardan bilgi, görgü ve ihtisaslarını arttırmak üzere yabancı memleketlere yollanmaları ilgili vekilliklerce uygun görülenler" arasından yapılmıştır. 15.11.1971 tarih ve 7/3479 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu'nun kurulması ile yurt dışına öğretmen görevlendirmeleri bu komisyonun ilkelerine göre seçilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan "Yurt Dışı Hizmetlerde Sürekli veya Geçici Olarak Görevlendirileceklerde Aranacak Nitelikler Hakkında Yönetmelik" (Resmî Gazete, 25 Aralık 1971, Sayı 14053) ile "Türk Kültürünün Dış Ülkelerde Korunması, Yayılması, Tanıtılması ve Yurt Dışındaki Vatandaşlarımızın Eğitim ve Öğretimi İçin Görev Alan Personelin Durumu ve Hakları"na (B.C.A. 080.10. 01. 02.274-85-9) dair karar Türkiye'nin konuya olan hassasiyetinin göstergesidir. 15.11.1971 tarih ve 7/3479 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 5/6/2003 tarih 2003/5753 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ortak Kültür Komisyonun belirlediği ilkelere göre seçilen öğretmenler yurt dışı görevlerine başlamadan önce 45 günlük dil eğitimine tabi tutulmuştur. 45 günlük dil eğitiminin yetersiz olduğunu da kabul eden Türkiye, göreve başlayan öğretmenlerin bir yılın sonunda dil sınavına tabi tutulmalarını, bu sınavdan alınan nota göre görev sürelerinin uzatılması kararını almıştır (Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları, 1973: 56).

Türk çocuklarının eğitimi İntikal Sınıfları ve Kültür Sınıfları olarak iki şekilde yapılmıştır. Bu uygulamalar resmi, kitlesel ilk işçi göçünün ve en çok Türk nüfusunun olduğu Almanya'da başlamıştır. İntikal sınıfları, göçmen Türk çocuklarının özellikle dil yönünden Alman okullarına uyumlarını sağlamak amacıyla okul bünyesinde 1 ila 2 yıl süreli kurulan hazırlık sınıflarına karşılık gelmektedir (Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları, 1973: 53). Bu sınıflarda işçi olarak Almanya'da çalışan öğretmenler ders vermektedir. 1973 yılında intikal sınıflarında ders veren öğretmenlerin sayısı 300'ü bulmuştur (Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları, 1973: 53). Kültür sınıfları ise yerel okulların ders programı bünyesinde verilen kültür derslerine karşılık gelmektedir. Millî Eğitim Bakanlığınca görevlendirilen öğretmenler bu sınıflarda ders vermektedir. Dersin içeriği göçmen öğrencinin kültürünü tanımasına dayandığı için öğretmenler tarih, coğrafya, yurtbilgisi, din dersleri vermekle sınırlandırılmıştır. Dışişleri Bakanlığının yayımlanmış olduğu Yurtdışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları (1973: 57) adlı kitapta yer alan şu ifade 1960-70 döneminde Türkiye'nin iki dilli Türk çocuklarının eğitimine yönelik politikasını ortaya koymasından önemlidir:

"Dış ülkelerdeki okullarda ve üniversitelerde bir gün öğrenimlerini tamamlayacak binlerce çocuğumuzun Türk toplumuna uyumu, etkili ve verimli bir şekilde bu toplum içindeki yerini alabilmesi, ancak vatani ile olan kültürel bağlarının, ananelerinin daha küçük yaşta korunması ile mümkündür."

Türkiye, yurt dışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi öğrenmeleri, Türk kültürü ile olan bağlarının devam etmesi için sadece öğretmen görevlendirmemiş, aynı zamanda iki dilli Türk çocukları için öğretim programı⁴ da hazırlamıştır. Yapılan araştırma sonucunda iki dilli Türk çocuklarına yönelik hazırlanan ilk programın 1969 yılında yayımlandığı tespit edilmiştir.

İki Dilli Türk Çocukları İçin 1969 Yılında Yayımlanan İlk Türkçe Dersi Öğretim Programı

⁴ İki dilli Türk çocuklarına Türkçenin öğretimi ile ilgili, 1969 yılında yayımlanan programla birlikte, toplam 7 program yayımlanmıştır.

Program, Talim Terbiye Kurulunun 01.9.1969 tarih ve 508 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu tarafından "Dış Ülkelerde Bulunan Türk İşçilerin İlkokul Çağındaki Çocukları İçin Devam Ettikleri Yabancı İlkokullarda, Ayrılabilen Zaman İçinde, Türkiye'den Gönderilen Öğretmenler Tarafından Yapılacak Türkçe, Din Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersleri Program Taslağı" adıyla yayımlanmıştır.

Programın Türkçe dersi ile ilgili olan kısmı 15 sayfadan oluşmaktadır. Programda ilk olarak 6 maddelik Amaçlar ve bu amaçlar için 11 maddelik Açıklamalar sıralanmıştır. Amaçlardan sonra programın içeriği şu başlıklar altında oluşturulmuştur: İlk Okuma ve Yazma, Okuma: Amaç-Açıklamalar, Sözlü Anlatım: Amaç-Açıklamalar, Yazılı Anlatım: Amaç-Açıklamalar, İmlâ: Amaç-Açıklamalar, Dilbilgisi: Amaç-Açıklamalar, İnşat: Amaçlar - Açıklamalar.

Amaçlarda Türkçe dersine yönelik olarak programın amacı 6 madde ile ifade edilmiştir. Derste öğrencilerin; Türkçeyi unutmamalarına ve geliştirmelerine dikkat etmek, dinlediklerini ve okuduklarını tam ve doğru anlamalarını sağlamak, doğru ve etkili, yazılı ve sözlü anlatımlarda bulunmalarını sağlamak, okuma zevki ve alışkanlığı kazanmalarını sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaçlara ilaveten programdaki "Dilimizi güvenle kullanacak ve seveceklerdir." amacı ile "Türkçemizdeki kelimelerin anlamlarını, doğru yazılış ve okunuşlarını, bunların buldukları yabancı ülkenin dilindeki karşılıklarını öğrenerek iki dilden kelime hazinelerini zenginleştireceklerdir." amacı iki dillilik vurgusunun yapıldığı amaçlardır.

Açıklamalar bölümünde öğretmenlerin Türkçe öğretimi etkinlikleri sırasında nelere dikkat etmesi gerektiği sıralanmıştır. Genel hatları ile iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler şu şekildedir (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 1969): Öğretmenler konuşma, okuma, yazma, dinleme becerilerinin gelişmesi için uygulamalı çalışmalara ağırlık verilmelidir; öğrencilerin ağız özelliklerini konuşma ve yazı dilinden uzaklaştırmak için acele edilmemeli; sosyal bilgiler dersi ile Türkçe dersinin konuları/becerileri ilişkilendirilmelidir; sözlük, yazım kılavuzu gibi kaynak kitaplar derslerde el altında bulundurulmalıdır; dinlemenin bir nezaket kuralı olduğu konuşan kişiyi sözünü kesmeden dinlemek gerektiği kavratılmalı, kuralına uygun dinleme alışkanlığı edindirilmelidir, öğrencilerin yabancı dilden öğrendikleri veya duydukları kelimelerin Türkçe karşılıkları öğretilmelidir; öğrencilerin Türkiye'deki akrabaları ile bağlarının kopmaması için mektuplar yazdırılmalıdır; öğrencilerin Türkiye'den bir gazeteye abone olmaları ve gazete haberlerini okumaları sağlanmalıdır. Açıklamalarda en dikkat çeken madde 9. maddedir⁵. Çünkü 9. maddede öğretmenlerin öğrencilere Türkiye'ye geri dönecekleri ve bu sebeple Türkçeyi unutmamaları gerektiğinin her fırsatta söylemesi vurgulanmaktadır. Görüldüğü üzere program, Türklerin geçici statü ile yurt dışında bulunduğu ve Türkiye'ye tekrar döneceği düşüncesi üzerine kurulmuştur.

Programın ilk okuma ve yazma bölümünde ilk okuma ve yazma etkinlikleri esnasında neler yapılması gerektiği sıralanmıştır. Türkçe öğretim etkinlikleri içinde en geniş yeri tutması gereken etkinlik olarak ilk okuma ve yazma faaliyetleri gösterilmiştir. Programa göre ilk okuma ve yazma çözümleme ve birleşim yöntemi kullanılarak yapılmalıdır. İkinci dilden kelimelerin karşılıkları öğretilirken dikkatli olmak gerektiği, bu yöntemin daha önce uygulanmadığı için ne tür sonuçlar elde edileceğinin bilinmediği ifade edilmiştir. Programa göre, ilk Türkçe okuma yazma çalışmaları öğrenci yabancı dilde okuma becerisini kazandığı zaman yani birinci sınıfın veya ikinci sınıfın sonlarında yapılmalıdır. Ayrıca, iki ülkenin alfabesindeki ortaklıklardan değil farklılıklardan hareketle harfler öğretilmelidir. Cümlelerin öğretiminde anlamsız tekrarlardan kaçınmak bunun yerine cümlelerin öğretiminde oyunlardan, fıkralardan yararlanmak gerektiği de yine programda ifade edilmiştir.

Okuma becerisi ile ilgili 4 amaç ve bu amaçlar için 10 maddelik açıklamada bulunulmuştur.

⁵ 9. Ana vatana döndükleri zaman öğrenimlerine kendi okullarımızda devam edecekleri, bu itibarla Türkçe okuma, yazma, konuşma ve anlamayı da unutmamaları ve geliştirmeleri gereği her fırsatta anlatılmalıdır.

1. Öğrenciler süratli, doğru, sürekli ve anlamlı okuma, okudukları doğru ve çabuk anlama yeteneğini elde etmelidir.

2. Boş zamanlarını kitap, gazete, dergi okuyarak değerlendirmeyi öğrenmeli, okuma zevki ve alışkanlığını kazanmalıdır.

3. Seviyelerine uyan iyi kitapları seçebilmelidir.

4. Bilgi kazanmanın bir yolunun da okuma olduğunu kavramalıdır (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 1969: 6). Okumaya ilişkin açıklamalarda ise anlayarak okumanın ve sesli okumanın önemi ve uygulanış şekli üzerinde durulmuştur. Sessiz okuma parçalarının da anlaşılıp anlaşılmadığının kontrolünün yapılması gerektiği de belirtilmiştir.

Sözlü ve yazılı anlatım başlığı altında iki anlatım biçiminin öğretimine dengeli bir biçimde yer ve önem verilmesi söylemiş ve iki biçim ayrı ayrı ele alınmıştır. Sözlü anlatım için başta öğretmenin güzel ve etkili konuşmasının önemi belirtildikten sonra sözlü anlatım için neler yapılabileceği sıralanmıştır. Programda öğrencilerin konuşma etkinlikleri için konuşma konuları verilmiştir, ancak bunların yanı sıra öğrencilerin yaratıcı ve serbest konuşma yapmaları için fırsat verilmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Konuşma konuları şunlardır:

a. Bir kimseye kendini veya başkasını tanıtmak, telefonla konuşmak,

b. Görülenleri anlattırmak, konuların özelliklerini buldurup söyletmek,

c. Oyuncaklarla yaptıklarını anlattırmak,

d. Gözlemine yaptıkları, inceledikleri şeylerin göze çarpan niteliklerini belirlemek,

e. Kendilerini başkalarının yerine koyarak onların özelliklerini canlandırmak,

f. İki veya daha çok varlıkta ortak veya ayrıca özellikleri buldurup söyletmek,

g. Görülmüş bir olayı, geçirilmiş bir tecrübeyi anlatırken önemli noktaları belirtmek, bunu yaparken amaca uygun bir yol izlemek, yaşanılmış olaylardan görüşülen konu ile ilgili olanını seçerek anlatmak,

h. Çocukların hayal güçlerini harekete getiren konular üzerinde konuşmak, öğretmen tarafından anlatılmaya veya çocuklar tarafından okunmaya başlanıp yarım bırakılan bir hikayeyi tamamlamak, okunan hikayenin herhangi bir bölümüne başka bir şekil vermek için düşünmek ve konuşmak,

i. Bir yerde görülmüş olanları eksiksiz anlatmak (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 1969: 10).

Yazılı anlatım başlığı altında yazma etkinliklerinde dikkat edilmesi gerekenler sıralanmıştır. Yazma becerisinin yine ancak yazarak geliştirileceği, yazılarda yapılan yanlışların doğrularının öğrencilere buldurulması, yazmanın okuma ve konuşma ile yakından ilgili olduğunun kavratılması programda üzerinde durulan konulandıdır. Ayrıca öğrencilerin yazılı anlatım yapmaları için şu konular verilmiştir:

a. Yaşanılan, görülen, incelenen olayların anlatılması,

b. Derslerde yapılan çalışmaların sonuçlarının yazılması,

c. Resim ve levhalarda görünenlerin yazılması,

d. Dinlenen veya okunanların yazılması,

e. Mektup, posta kartı, telgraf, kutlama, davetiye, teşekkür yazmak,

f. Alındı ve bildiri doldurmak, dilekçe, senet vb. yazmak,

g. Tasvir ve portre yazmak,

h. Hayali konular yazmak (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 1969: 11).

Programda İmla başlığı altında öğrencilerin kelimelerin doğru yazılışını ve imla kurallarını öğrenmelerinin önemi vurgulanmıştır. İmla öğretiminin birden olmaması aşamalı olması, imlasında tereddüt yaşanan kelimelerin doğru imlasını bulmak için imla kılavuzu ve sözlükten yardım almak gibi hususlar açıklamalarda ifade edilmiştir.

Dilbilgisi başlığı altında en dikkat çeken nokta dilbilgisi konularının doğrudan değil konuşma ve yazma becerileri içinde sezdirilerek verilmesi yönündeki ifadedir. Son bölüm olan İnşaat bölümünün amacı programda şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Manzum yazıların düşünce, duygu ve ahenk değerini belirtme yeteneğini kazandırmak sanat zevkini ve sevgisini geliştirmek.

2. *Bir topluluk önünde heyecanlarına hakim olarak okuma, konuşma alışkanlığı ve kendine güven duygusu kazandırmaktır* (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 1969: 14). Programa göre inşat çalışmaları için ezberden kaçınılmalıdır, öğrencilerin inşat edecekleri metinler seviyelerine göre millî şiirler kahramanlık şiirleri duygusal şiirler olmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Bugün yurt dışında beş milyonu aşkın Türk nüfusundan bahsedilmektedir. Yurt dışında bu kadar büyük bir Türk nüfusunun temelleri Avrupa ülkelerinin Türkiye'den işçi talep etmesiyle atılmıştır. 1961 yılında başlayan yurt dışına Türk işçi göçünün yönü Avrupa iken belli bir süre sonra bu göç yönünün Türkiye'ye çevrileceği düşünülmüştür. Ancak bu düşünce gerçekleşmemiştir. Çoğu Türk işçisi Türkiye'ye dönmediği gibi yanına ailesini de alarak yabancı ülkede yerleşik hayata geçmiştir. Bu durum göçmen aileler için olduğu gibi taraf ülkeler için de sancılı bir döneme zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin bu sancılı dönemde iki dilli Türk çocuklarına yönelik uyguladığı ana dili öğretim politikasını belirleyebilmek ve iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminin durumunu tespit etmek amacıyla hazırlanan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Türkiye 1965-1975 döneminde planlı ve programlı bir dil öğretim politikası benimsemiştir. Dil politikasının belirleyiciliği noktasında Millî Eğitim Bakanlığının olduğu görülmektedir. Bu dönemki dil politikası ana dilinin unutturulmaması, Türkiye ile olan bağların koparılmasında şekliindedir. Çünkü bir gün yurt dışında yaşayan Türklerin Türkiye'ye geri döneceği varsayılıyordu. Dil öğretiminde ilkökul çağı çocukları merkeze alınmıştır. Dönemin nüfus yapısı gereği düşünülen bu uygulamada ana dili eğitiminin ve kültür aktarımının küçük yaşta daha etkili olacağı politikası da etkili olmuştur. Türkiye ilkökul çağındaki iki dilli Türk çocuklarının genelde eğitimleri ve özelde ana dili eğitimleri için hem kendi imkânlarını kullanmış hem de ilgili yabancı ülkenin imkânlarını kullanmıştır. İntikal sınıfları ve kültür sınıfları uygulaması bu duruma birer örnektir. Türkiye cephesinden iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi için önemli diğer iki uygulama ise yurt dışına öğretmen görevlendirmesi ve Türkçe dersi öğretim programı hazırlamak olmuştur.

Türkiye kendi imkânları dâhilinde ve karşı ülkenin yasal düzenlemeleri çerçevesinde ana dili öğretiminin esas unsuru olan öğretmenleri yurt dışında görevlendirmiştir. Öğretmenlerin seçiminde titizlik gösterilmiştir. Öğretmenlerin seçiminde önceleri 4489 sayılı Kanuna uygun yapılmış, 1971'de Bakanlıklararası Kültür Komisyonu kurularak öğretmenlerin seçim esas ve usulleri, görev yerleri, süreleri ve ücretleri bu komisyonun ilkelerine göre yapılmaya başlanmıştır. Öğretmen görevlendirilmesinde öğretmenin yurt dışında çalışmasını olumsuz şekilde etkileyebilecek şahsî ve ailevî zaafınının, hallerinin bulunmamasına; yapılacak mülakatta fikirlerinin, kültürünün, ifade tarzının, kıyafetinin Türkiye'yi iyi bir şekilde temsil edecek şekilde olmasına ve öğretmenlerin gideceği ülkenin dilini biliyor olmasına dikkat edilmiş, buna göre seçilmiştir. İlk öğretmen görevlendirmesi 1965 yılında Almanya'ya yapılmıştır. Öğretmenlerin görevlerine başlamadan önce bir süre oryantasyon kursuna tabi tutulmaları da yine önemli bir ayrıntıdır. Öğretmenler 2 yıllığına görevlendirilmiş ancak ihtiyaç durumunda ve uygun görüldüğünde bu süre 2 yıl daha uzatılabilmektedir. Türk çocuklarının genelde eğitimleri özelde ana dili eğitimleri İntikal Sınıfları ve Kültür Sınıflarında iki şekilde yapılmıştır. Atanan öğretmenlere bakıldığında erkek öğretmenlerin baskın olduğu ve atamaların tamamının ilkökul öğretmeni olduğu görülmektedir 1969 yılı görevlendirme listesine göre atamalarda okul yöneticilerinin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Öğretmen özelliklerine göre Türkiye'nin ana dili öğretim politikasının hedef kitlelerini ilkökul çağı çocukları oluşturduğu ve işinde tecrübeli öğretmenleri tercih ettiği söylenebilir.

Türkiye iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretiminin önemli bir unsuru olan öğretim programının ilkini 1969 yılında yayımlamıştır. Program, dil öğretim süreci değerlendirildiğinde öğretmenlerin görevlendirilmesi yapıldıktan sonra değil öğretmenlerin görevlendirilmesi yapılmadan önce hazırlanmalıdır. İlk öğretmenlerin 1965 yılında gittiği düşünüldüğünde program hazırlığında geç kalındığı söylenebilir. Ancak o dönemin Türkiye'sinin siyasi ve ekonomik durumu göz önüne alındığında 1969 yılında yurt dışındaki Türk çocukları için bir

program hazırlanmış olması önemli bir adımdır. Program, iki dilli Türk çocuklarının yurda dönüşlerinde Türkiye'deki okullarda ve yakın çevresinde uyum sorunu yaşaması için Türkçeyi öğretmek ve Türk kültürünü aktarmak üzerine kurulmuştur. Program, iki dilli Türk çocuklarının yaşadıkları ülkelerde devam ettikleri okullardan arta kalan zamanlarda kültür derslerinde kullanılmıştır. Toplum dilinin derslerde kullanılabileceği ancak dikkatli olmak gerektiği, sonucunun ne olacağının belli olamayacağı programda ifade edilmiştir. Buradan Türkiye'nin, ilk kez tecrübe ettiği yurt dışına göç sürecinde yabancı ülkelerde bulunan Türk çocuklarına nasıl bir yöntemle dil öğretimi yapacağını bilemediği anlaşılmaktadır. Programda zaten yabancı bir dili öğrenme yükü altına girmiş çocukların ana dili öğretimi etkinliklerinde zorlanmaması, ağır ödevlerin verilmemesi, konuşma ve yazma hatalarının düzeltilmesinde acele edilmemesi vurgulanmıştır. Dört temel dil becerisinin (okuma, yazma, konuşma, dinleme) dengeli bir şekilde öğretimi üzerinde durulmuş, dil bilgisi kurallarının metinlerle sezdirilerek verilmesine öncelik tanınmış, yazım kuralları ve kelimelerin yazımı ile inşata da programda yer verilmiştir. Öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaşabileceği durumlara uygun konuşma, yazma etkinlik önerileri verilmiştir. Bu da dil öğretimine bütünsel ve işlevsel bir bakış açısıyla yaklaşıldığını gösterebilir. İlk okuma yazma programda dikkat çeken bölümlerdir. İlk okuma yazmanın çözümleme ve birleşim yolu ile öğretilmesi, bu öğretimin ise öğrencinin toplum okulundaki ilk sınıfını hatta ikinci sınıfını tamamladığında yapılmasını ön görmektedir. Programda bir seviyelendirme bulunmamaktadır. Programda öğretmenlerin iyi bir gözlemci olması ve ülke eğitim sistemi ile öğrencinin buradaki durumunu dikkate gözlemlemesi beklenmektedir. Bu gözlemleri doğrultusunda da öğretmelerin programı uygulaması istenmektedir.

1965'te iki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi konusuna tamamen uzak olan bir Türkiye'nin dönemin sıkıntılarına rağmen mükemmel olmasa da ihtiyaca cevap verebilecek uygulamalar yapmıştır. Çalışmamız kapsamında görüldüğü üzere 1965/75'te öğretmen istihdamı, öğretmenlerin seçimi, öğretim programı, Türkçe derslerinin statüsü gibi alanlarda yaşanan sorunların günümüzde de hala yaşanıyor olması ilginçtir. Geçmişinde daha göçün 4. yılında öğretmen görevlendirmesi yapan bir ülkenin yaklaşık 45 senelik bir tecrübeden neden ve nasıl istifade etmez/edemez? İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimine dair günümüzde atılacak adımlarda mutlaka geçmişten yararlanılmalı, doğru ve etkili olduğu görülen uygulamalar geliştirilerek devam ettirilmeli, tam tersi şekilde etkili olmayan, başarı getirmeyen uygulamalarda ısrarcı olmaktan vazgeçilmelidir.

Kaynaklar

Birinci beş yıllık kalkınma planı (1963). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Dış ülkelerde bulunan Türk işçilerin ilkökul çağındaki çocukları için devam ettikleri yabancı ilkokullarda, ayrılabilen zaman içinde, Türkiye'den gönderilen öğretmenler tarafından yapılacak Türkçe, din bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri program taslağı. (1969). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu.

Erder, S. (2007). Yabancısız kurgulanan ülkenin yabancıları, (Derleyen: Arı A.), içinde *Türkiye'de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri* (ss. 1-82), İstanbul: Derin Yayınları.

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

Madge, J. (1965). *The tools of science an analytical description of social science techniques*. Anchor Books Doubleday and Comp.

Unat, N. A. (2006). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurt dışı göç hareketleri ve vatandaş sorunları. (1973). Ankara: Dışişleri Bakanlığı.

Resmî Gazeteler:

Resmî Gazete, 25 Aralık 1971, Sayı 14053

Resmî Gazete, 3 Aralık 1962, Sayı 11272

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerinden Alınan Belgeler:

B. C. A., Fon Kodu: 30..18.1.2 Yer No: 197.44..12.

B. C. A., Fon Kodu: 30..18.1.2 Yer No: 227.81..14.

B. C. A., Fon Kodu: 30..18.1.2 Yer No: 240.69..2.

B. C. A., Fon Kodu: 080.10. 01. 02 Yer No: 274-85-9.

Extended Abstract

Introduction

Human aspect of labor migration that was thought as a solution to economic problems have not been taken into consideration and the fact that the workers are also human beings and that they have also families, certain social needs and rights have been omitted. Education of worker family children living abroad takes place on the top among the problems that are not taken into consideration. A considerable amount of Turkish population came into existence abroad through the illegal ways and rights granted by the Constitution within the period since 1950s until 1961 (the beginning of the first formal mass labor migration) With the labor migration that began in 1961, Turkish population living abroad and accordingly the number of Turkish children at education age increased. As it is mentioned above, since the countries did not consider the human aspect of labor migration, they did not provide the answers of the questions such as what kind of a training should be provided for bilingual Turkish children, who should provide such trainings, and which country institutions (Turkey or the relevant country) will be responsible for providing these trainings. For example, primary education is necessary for children in most of the European countries whereas it is not necessary for migrant children. The fact that the migrant children starting the school are bilingual have been omitted and they were subjected to the same education in the same classrooms with native students. Turkish children who don't have a good knowledge of society language were not successful in this circumstance and they could not comply with teachers and native students.

This study has been conducted with the purpose of identifying the Turkish learning status of bilingual Turkish children in the period of unexpected shell change of labor migration to abroad in 1965-1975, and determining the native language teaching policy implemented by Turkey towards Turkish bilingual children. Turkish workers who temporarily migrated abroad in 1961 were expected to come back in 1963 whereas they did not come back to Turkey and the labor migration from Turkey continued to grow. There were approximately 100.000 Turkish population (including the ones went abroad before 1961) in 1964 who encountered certain problems. In this critical period

1. When how and according to which procedures and principles was the first teacher appointed for teaching bilingual Turkish children? Where and how did these teachers teach Turkish?

2. When was the first Turkish curriculum prepared for the bilingual Turkish children? What does the program contain?

The afore-mentioned questions have been tried to be answered with this study.

Method

The study has descriptive quality. The data of the study have been obtained by means of document review. Document review is the analysis of the written material involving information about the case or cases that are aimed to be examined or researched (Yıldırım and Şimşek, 2006: 187). This data collection technique that is indispensable for almost all researches, is frequently used in examining and evaluating the past events especially having historical quality. Because no document no history (Madge, 1965: 75). Descriptive analysis has been used in the study in the analysis of the data collected. The data have been arranged within the scope of research questions determined beforehand, and they have been supported with direct quotations.

Result

The following results have been obtained in the study with the purpose of determining the native language education policy implemented by Turkey for bilingual Turkish children and identifying the Turkish learning status of bilingual Turkish children.

Turkey adopted a planned and programmed language education policy between 1965 and 1975. It is observed that the Ministry of National Education is determinant factor for language policies. The language policy in this period is not to forget the native language and not to rupture the relations with Turkey. This is because it was supposed that the Turkish population living abroad will come back to Turkey again. Primary school children have been taken into the center in language education. It this practice that was designed according to the population structure of the relevant period, the policy of the fact that the language education and culture transmission are more effective at early ages. With respect to the bilingual Turkish children at primary school age, both their education were used in general and their own possibilities were used in private for their native language. The opportunities of the relevant foreign country have also been used. Orientation classrooms and culture classrooms are examples for this practice. Another two practices that were provided by Turkey for bilingual Turkish children are the appointment of the teachers abroad and preparation of Turkish lesson curriculum.

Within the scope of its own opportunities, Turkey appointed the Turkish teachers abroad who are the basic elements of native language education within the context of legal arrangements of the opponent countries. The teachers have been selected elaborately. In the past, the selection of the teachers have been made according to 4489 numbered Act. An inter-ministerial culture commission has been established in 1971 and the principles and procedures, place of duty, term of duty and fee of duty of the teachers have been started to be implemented in accordance with the principles of this commission. The attention was paid on the following matters in the selection of the teachers: The teachers should not have individual or familial weaknesses that may negatively affect the working of the teachers abroad; they should have the opinions, culture, expression type and dress style in a way that they will represent Turkey in a good way in the interviews to be held; and they should speak the language of the country that they will go to. The first teacher appointment has been made in 1965 to Germany. Another important detail is the fact that the teachers are subjected to an orientation course for a short time before starting their duties. The teachers are appointed for 2 years and in case of need, this period can be extended 2 more years if appropriate. Education of Turkish children in general and their native language education in private have been made in Orientation Classrooms and Culture Classrooms in two ways. Considering the teachers appointed, it is observed that the male teachers dominate the females and that all the teachers appointed were primary school teachers. According to the appointment list of 1969, it has been identified that the number of

school administrators are higher. It can be stated that the target group of the native language education policy in Turkey is composed of primary school students according to the features of the teachers and that Turkey prefers the knowledgeable teachers.

The first version of curriculum that is one of the important elements of Turkish education for bilingual Turkish children has been published first in 1969. Evaluating the language teaching process, the program needs to be prepared before the appointment of the teachers but not after the appointment. Considering the fact that the first teachers went abroad in 1965, it can be stated that the officials got late in preparing the curriculum. However, considering the political and economic situation of Turkey at that period, the fact that a program was prepared in 1969 for Turkish children living abroad is an important step. The program is based on enabling the bilingual Turkish children to learn Turkish and to convey Turkish culture in order to eliminate the compliance problem in their schools and encourage them when they come back to their country. The program has been used in the culture lessons in the countries that bilingual Turkish children live. It has been expressed in the program that the society language can be used in the lessons but the attention should be paid because the result may be unknown. Based on this idea, it can be understood that Turkey does not know how to provide a language education for Turkish children living abroad during their first experience of emigration. It has been emphasized in the program that the children who have already been exposed to a language learning burden should not be forced in the native language teaching activities and they should not be assigned with heavy homeworks, and the teachers should not hurry up in correcting their writing errors. The attention has been paid on providing four basic language skills (reading, writing, speaking and listening) in a balanced way, and the priority has been given in providing the grammar rules by implicating them in the texts... Speaking and writing activity suggestions that are suitable for the circumstances in daily life have been offered for the students. This can indicate that the language teaching is dealt with integral and functional perspective. The first reading is one of the remarkable sections in the program. Providing the first reading is predicted to be provided through an analysis and combination method. This teaching is also foreseen to be implemented after the completion of the second grade. Any level setting is not available in the program. It is expected in the program that the teachers need to be good observers and to observe the national education system and the status of students therein very well. Within the scope of such observations, the teachers are asked to implement the program.

Turkey conducted the satisfactory implementations in 1965 about Turkish teaching for bilingual Turkish children although it is far away from Turkish teaching and in spite of the problems of Turkey at that period. As it is observed in our study, it is an interesting fact that the problems took place between 1965 and 1975 such as teacher employment, selection of teachers, curriculum, status of Turkish courses are still available nowadays. How can it be possible for a country that appointed teachers even at the 4th year of migration, not to / not being able to benefit from approximately 45 years of experience? The past experiences need to be taken into consideration about the procedures to be implemented about Turkish teaching for bilingual Turkish children, accurate and effective implementations need to be improved and sustained and the implementations that do not bring success need to be waived.